

HALAPID

SPOLOČNOSŤ PRE
KRYPTO-JUDAISTICKÝCH ŠTÚDIÍ

ROČNÍK 66 / 67 SPRING / SUMMER 2025 • ČÍSLO 47 / 48

Skryté na očiach – židovský cintorín na Lido, Benátky, Taliansko
Lena Keslin
strana 4

Doña Gracia
Andrée Aelion Brooks
strana 19

Odhaľovanie minulosti mojej rodiny: Cesta do Trinidadu v Colorade
Donna Medina
strana 8

Žiadni snobi, žiadne pohrdanie, žiadne opovrhovanie – talianski B'nai Anusim sú radosť židovskí
Rabínka Barbara Aiello
strana 20

Cigánski kryptožidia
Douglas Schar
strana 11

Šepoty židovskej minulosti v horách Nového Mexika
Seth D. Kunin, PhD
strana 22

Estafana Cavazos – ikona odolnosti
Carlos Montalvo Larralde
strana 15

SOCIETY FOR CRYPTO-JUDAIC STUDIES
KANTER
LECTURE SERIES
LAWRENCE & KATHY KANTER
PHILANTHROPIC FUND OF THE
JCF OF NE FLORIDA

Séria Kanter
Nov. – Rab. Barbara Aiello
Jan. – Rab. David Kunin
Mar. – Rab. Juan Gutierrez
Máj – Ronnie Perelis, PhD
Sep. – Rebecca Wartell, PhD
strana 35

Jedlo a folklór
Marocké kuracie mäso s marhúľami a olivami
strana 33

35. KONFERENCIA SCJS • 10. – 12. AUGUST • PREHLAD – STRANA 25

Identity a skúsenosti: Navigácia po ceste kryptožidov

SPOLUPREDSEDovia konferencie

Elisheva Irma Diaz, PhD
Corinne Joy Brown Blanca Carrasco

MODERÁTOR — Isaac Amon, PhD

MARTIN SOSIN STRATTON-PETIT
PREDNÁŠKA NA PODPORU VEDECKÉHO
VÝSKUMU V OBLASTI
KRYPTOŽIDOVSKÉHO UMENIA
Peter Svarzbein

STANLEY M. HORDES VÝZNAMNÝ
VEDECKÝ PREDNÁŠKA
Seth Kunin, PhD

DAVID M. GITLITZ
OCENENIE PRE VYSTUPUJÚCICH VEDECKÝCH
PRACOVNÍKOV

Udelená na konferencii

JUDY FRANKEL MEMORIAL CONCERT

La Señora od
Michelle Green Willner, DMA (ASCAP)

PREKONFERENČNÉ
GENEALOGICKÉ WORKSHOPY
Genie Milgrom

FILMY

Genie Milgrom: *Medzi kameňom a kvetinou*
Isaac Aronstein: *The Long Journey*

ŠPECIÁLNE VYSTÚPENIE

Kol Sephardic Choir (ROSE)

2025 • LOS ANGELES • 10. – 12. AUGUST

Identity a skúsenosti: Navigácia po ceste kryptožidov

PLUS INFORMATÍVNE PANELY, VÝBORNÉ JEDLO, NETWORKING A SPOLOČENSKÉ POSEDENIE

V KAŽDOM VYDANÍ

List prezidentastrana
1
List redaktorastrana
2

Spätná väzba od čitateľovstrana 3
Ako sa stať členom SCJS
Objednávka starších čísel ... strana 3

Prednášky Kantera..... strana 35
Medzi nami strana 34
strana 37
Inzerát.....strana

Cigánsk i kryptoži ... dia ...

DR. DOUGLAS SCHAR

BA, DIPHYT, MCPP, PhD

Boswellovci, Smithovci, Heronovci
(Youngovci), Buckleovci, Winterovci a
Hearnovci. Žiadni Židia v dohľade!

Aby sa dostali na koreň tohto tajomného
pôvodu, sedem ďalších členov rodiny Winter-
Shaw podstúpilo test DNA Ancestry.
Výsledok bol rovnaký. Matka reverenda
Shawa, jeho otec, strýko z matkinej strany,
bratranec z matkinej strany, manželka jeho
bratranca z matkinej strany, ktorá bola
vzdialenou sesternicou, bratranec z otcovej
strany a syn jeho sestry, všetci mali
aškenázsky židovský pôvod.

Otázkou zostalo, odkiaľ táto anglo-rómska
rodina získala svoj židovský pôvod? V
spomienkach najbližšej alebo širšej rodiny
ani v 400-ročnom rodokmeni neboli žiadni
židovskí predkovia.

Aby bola záležitosť ešte tajomnejšia, Anglo-
Rómovia vlastne nevedia, kde bol ich domov
pred Anglickom. Rodokmene, štátne a
cirkevné záznamy naznačujú, že sa v
Anglicku „objavili“ v 16. storočí bez uvedenia
krajiny pôvodu.

Možno preto, že ako Židia alebo Rómovia by
neboli vítaní, keby

T Boli časy, keď pojem
„kryptožid“ označoval
iberijských Židov, ktorí boli v 15. storočí
nútení konvertovať na kresťanstvo a
zachovali si určitú mieru židovskej identity v
Španielsku alebo v kolóniách.
Ide však len o jednu vetvu
kryptožidovského rodokmeňa.

Vďaka testom spoločnosti Ancestry DNA (a
iných) sa čoraz viac komunit hlási ku
kryptožidom. Nedávno som pracoval na
projekte, ktorý sa týka ďalšej prehliadanej
skupiny a
vetvu môjho vlastného rodokmeňa:
kryptožidovských Rómov.

Anglo-Romani Crypto-Jews

Pred dvoma rokmi ma kontaktoval
reverend Dean Shaw, pastor zo severu
Anglicka a
člen anglo-rómskej komunity, ma
kontaktoval. Jeho test predkov potvrdil, že je
z 13 % Ind. Teoreticky sú Rómovia
severnými Indmi, ktorí v 15. storočí migrovali
do západnej Európy. To očakával, ale jeho 7
% aškenázsko-židovského pôvodu bolo
prekvapením.

Anglo-romský pár Christopher
Smith a Patience Lovell

Pokiaľ vedel, bol na 100 % anglo-rómsky.
Jeho rodičia boli anglo-rómski. Všetci štyria
starí rodičia boli anglo-rómski. Jeho rodičia
boli dokonca bratrance a sesternice. Jeho
rodokmeň odhaľuje 400 rokov
zdokumentovaného anglo-rómskeho pôvodu
–
rodokmeň, ktorý je doslova zoznamom
slávnych anglicko-rómskych rodín: Leeovci,

pricestovali. Židia boli z Anglicka vyhnaní v roku 1290 a až do roku 1656 im nebolo dovolené do Anglicka opäť vstúpiť. Počas 266 rokov bolo v Anglicku nezákonné byť Židom. Ministri Henricha VIII. prijali v roku 1530 egyptský zákon, ktorý zakazoval Rómom žiť v Anglicku. Henrichova dcéra Mária I. prijala v roku 1554 egyptský zákon, ktorý takisto zakazoval Rómom pobyt v Anglicku.

Prvým členom tejto anglo-rómskej rodiny, ktorý sa objavil v písomných záznamoch, bol John Faa v roku 1520. Faia je sefardské židovské meno. Keď sa táto rodina „objavila“ v Anglicku a aj neskôr, 30 % ich krstných mien bolo španielskych. David a Esther sa objavujú opakovane. Príchod rodiny do Anglicka sa zhoduje so španielskym vyhnaním Židov v roku 1492 a následným prenasledovaním konvertitov. Mohli teda pochádzať zo židovského Španielska.

Jedna dôležitá skutočnosť o Anglicku, na ktorú by sa nemalo zabúdať: hoci Židia a Rómovia boli zakázaní, Anglicko nikdy nemalo inkvizíciu.

Ako sa to stáva u kryptožidov, židovské zvyky a tradície môžu prežiť dlho po tom, čo ľudia stratili vedomie o svojom židovskom pôvode, a zdá sa, že to je aj prípad tejto anglo-rómskej rodiny. V prvom rade majú pravidlá, ktoré dodržiavajú s rovnakou intenzitou, s akou ortodoxní Židia dodržiavajú zákon. A niektoré z týchto pravidiel sú židovské pravidlá. Patrí sem hygiena a príprava jedla. Skromnosť – medzi mužmi a ženami – je povinná. Menštruácia robí ženy nedotknuteľnými. Podobne ako židovské ženy, aj cigánske ženy sú po narodení dieťaťa 40 dní tabu. Okrem toho viac ako polovica mien, ktoré sa v týchto rodinách dlho používali, boli a sú hebrejské mená (Ahaliah, Asher, Ital, Jabez, Kessiah, Lemuel, Moti, Norit, Rabbi, Sinit, Tamar, Zillah atď.).

Po väčšinu anglo-rómskej histórie mala táto rodina duchovný život založený na domácom prostredí, ale nie náboženský život. Podľa reverenda

Shaw, neboli to cirkevní ľudia. S jednou výnimkou. Robili niečo, čo sa nazývalo „churching“. Anglo-Rómovia žili kočovným životom, ale keď sa narodilo dieťa, kdekoľvek to bolo, dieťa bolo odnesené do miestnej kaplnky a „churched“ alebo pokrstené. To mohlo byť jeho jediné vystúpenie v kostole. To môže mať pôvod vychádzať z inkvizície, kde bolo dôležité zachovať vzhľad kresťanstva.

DNA Does Not Lie

Zatiaľ čo história a genealógia neposkytujú veľa informácií o židovskej minulosti tejto anglo-rómskej rodiny, moderná veda áno.

Ako vždy hovorí známy genetický genealóg Dr. Donald Yates: „DNA neklame.“ Keď ma reverend Shaw kontaktoval, mal k dispozícii komerčný test DNA, ktorý odhalil, že má aškenázsko-židovský pôvod.

Cesta kocisských Židov z Kerkai v Indii do Londýna v Anglicku

V nádeji, že získajú pohľad do svojej židovskej minulosti, bolo všetkých osem surových DNA súborov členov rodiny nahraných na platformu GedMatch.com. Táto platforma umožňuje porovnať vzorky DNA s konkrétnymi populáciami, napr. gruzínskymi Židmi, uzbeckými Židmi, marockými Židmi atď. To vám zase poskytuje presnejšiu správu o vašich predkoch. Čím viac sofistikované kalkulačky odhalili, že reverend Shaw zdedil 58 % židovského predkov, a nie pôvodne zistených 7 %.

Jemenská židovská nevesta

Breaking News

Komerčné testovacie spoločnosti uviedli, že všetkých osem členov rodiny zdedilo indické predkov. Sofistikovanejšie nástroje na testovanie DNA odhalili, že ich indické predkov boli židovskí Indovia, Cochin Jewish, Benei Menashe a B'nai Israel.

Okrem toho mala rodina stredoázijské židovské predkov (uzbeckí Židia), kaukazské židovské predkov (gruzínski Židia, azerbajdžanskí Židia a arménski Židia), západoázijské židovské predkov (irackí Židia a iránski Židia), talianske židovské predkov (Italim), marocké židovské predkov, sefardské židovské predkov a aškenázske židovské predkov. Sú to kryptožidovská rodina, ale jedna z mnohých rôznych židovských etník.

More Evidence

Moje vedecké vzdelanie ma naučilo všetko dvakrát kontrolovať. Myslel som si, že by bolo dobré potvrdiť židovský pôvod tejto anglo-rómskej rodiny aj u iných testovacích spoločností: DNA Consultants a FamilyTree DNA.

DNA Consultants je genetická genealogická spoločnosť, ktorá vykonáva testovanie predkov úplne odlišným spôsobom ako ostatné spoločnosti. Vykonávajú forenznú genetickú genealogickú analýzu, ktorá spája klientov so skutočnými ľuďmi, ktorí žijú alebo kedysi žili. Kontrolujú štyri známe židovské DNA markery. Ukázalo sa, že reverend Shaw má všetky štyri markery.

Ďalším krokom bolo otestovanie reverenda Shawa spoločnosťou FamilyTree DNA. Výsledok bol rovnaký: mal židovský pôvod vrátane aškenázskeho, mizrahi a jemenského. Jemenský pôvod bol prekvapujúci.

Predchádzajúce výsledky odhalili, že reverend Shaw mal židovsko-indické predkov. Príbeh indických Židov sa začína v 1. storočí pred n. l., keď sa Izraeliti začali sťahovať do Jemenu. Tam vytvorili veľmi starobylú jemenskú židovskú komunitu. Medzi 2. a 4. storočím sa jemenský Židia presťahovali na pobrežie Keraly v Indii. Tam vznikli rôzne indické židovské komunity. Reverend Shaw zdedil gény od jemenského židovského obchodníka, ktorý pred 2000 rokmi prekonal Indický oceán a začal nový život v Indii!

Najdlhšia cesta

Cesta tejto rodiny z židovských dedín v indickom štáte Kerala do Anglicka merala 11 174 míľ. Trvala mnoho generácií, dlho predtým, ako vznikli železnice a automobily. Bola to cesta na koňoch, ťavách a osloch.

DNA tejto rodiny naznačuje, že nasledovali Hodvábnu cestu a po ceste sa zosobášili so Židmi z miest, ktorými prechádzali, vrátane Strednej Ázie (uzbeckí Židia), Kaukazu (azerbajdžanskí Židia, arménski Židia, gruzínski Židia), západnej Ázie (iránski Židia a irackí Židia), Afriky (líbyjski Židia, alžírski Židia, marockí Židia) a Európy (romaniotskí Židia, italimskí Židia, aškenázski Židia, sefardskí Židia).

A potom niekedy okolo 16. storočia sa táto multietnická židovská rodina dostala do Anglicka. Medzi rokmi 1500 a súčasnosťou bola ich židovská minulosť zabudnutá a nahradila ju anglo-rómska identita.

Relatives in Spain

Ďalší výskum odhalil, že táto anglo-rómska rodina mala mnoho

blízka DNA zhoda so španielskou cigánskou komunitou. Napriek tomu, že je

DOUGLAS SCHAR, PhD
Great Falls, Virginia
ddsindc@gmail.com

Dr. Douglas Schar je genetický geneológ na plný úväzok. Založil Inštitút židovskej genetickej genealógie vo Washingtone, DC. Jeho rodokmeň zahŕňa kryptožidovských cigánov. Doug získal bakalársky titul v odbore židovskej histórie. Následne získal lekárskeho diplomu a doktorát v odbore lekárskej botaniky. Po odchode z medicíny sa vrátil k svojej prvej láske, židovskej histórii. Teraz pracuje na plný úväzok vo výskume kryptožidovskej identity a v súčasnosti sa zameriava na kryptožidov v severnej Európe. Jeho ďalší projekt sa týka kryptožidov, ktorí žili nelegálne v Anglicku v rokoch 1502-1626. Doug publikuje svoje výskumy na svojej webovej stránke www.HiddenJewishAncestry.com.

Napriek tomu, že ich najmenej 500 rokov delila vodná plocha, anglo-rómska rodina a španielski cigáni sa stále javili ako príbuzní.

Štúdium kryptožidov je vždy plné neočakávaných zvratov. Jedným z blízkych príbuzných anglickej rodiny bol Lisardo Cano Montes. Kontaktoval som seňora Cana a čakalo ma veľké prekvapenie. Nielenže vedel, že jeho španielska cigánska rodina bola v skutočnosti židovská, ale už 45 rokov sa venoval výskumu tejto témy. Je popredným odborníkom na židovský pôvod španielskych Cigánov a napísal štyri knihy na túto tému. Vedie rozsiahly archív historických, genetických a kultúrnych záznamov a kníh o židovskom pôvode španielskej rómskej komunity! Vďaka zhodnosti DNA som sa dostal do kontaktu s najväčším svetovým odborníkom na židovský pôvod španielskych Rómov.

Lisardo Cano Montes: The Man who Solved the Mystery

Señor Cano Montes vyrastal v španielskej rómskej rodine. Ako už bolo uvedené, rómske život je prísne regulovaný radom pravidiel. Vďaka

Lisardo Cano

ako ortodoxné židovské rodiny, ľudia dodržiavajú pravidlá alebo čelia vyhnanstvu. Señor Cano bol vychovaný v prísnom dodržiavaní cigánskych pravidiel. Poznal ich dobre.

Už v ranom veku sa inšpiroval k čítaniu Biblie a Tóry a začal ich čítať s veľkou intenzitou. V 80. rokoch si uvedomil, že pravidlá, ktoré riadili život cigánov, možno nájsť v Tóre.

Začal uvažovať, že jeho španielska cigánska rodina by mohla byť v skutočnosti španielskou židovskou rodinou. Táto vytrvalá myšlienka viedla k celoživotnému hľadaniu dôkazov o židovskom pôvode španielskych Cigánov v ich histórii a kultúre.

Od roku 1981 až dodnes pán Cano výskumom a publikuje svoje zistenia v knihách – celkom v 16! Medzi ne patria *Židovský pôvod Rómov* (1981), *Rómovia, stratené kmene Izraela* (2016), *Slovník hebrejských slov v calo-romani* (2021), *DNA Rómov je izraelské* (2021) a mnoho ďalších.

Keď sa Ancestry DNA stalo dostupným pre verejnosť, Señor Cano Montes začal hľadať genetické dôkazy spájajúce španielskych Rómov a Židov. Zameral sa na štúdium mužských a ženských chromozómov (haplogrup). Jeho výskum odhalil, že španielski rómski muži mali rovnaké mužské haplogrupy ako židovskí muži:

J1, j2, E a G. Jeho výskum odhalil, že 18 % španielskych Rómov má spoločnú ženskú haplogrupu (M5a1) so Židmi z Cochín. Ešte prekvapujúcejšie je, že 31 % španielskych Rómov zdedilo ženskú haplogrupu U3, ktorá bola nájdená v starovekých pozostatkoch v Judejských kopcoch.

Po dlhých diskusiách sme s Lisardom Canom Montesom spustili výskumný projekt španielskych cigánskych Izraelitov. Začali sme testovaním DNA 10 španielskych Rómov. Výsledok? Všetci účastníci mali minimálne 75 % židovského pôvodu, ktorý zahŕňal indických Židov (Cochin, *Benei Menashe*, *B'nai Israel*), Uzbekov, Gruzíncov, Azerbajdžancov, Iračanov, Iráncov, Talianov, Maročanov a Alžírčanov, sefardských a aškenázskych Židov.

Výskum bol taký úspešný, že sme sa rozhodli urobiť ďalšie testy DNA a pridať genealógiu.

Doposiaľ sme vykonali DNA testy u viac ako 75 španielskych Rómov zo 14 provincií, vrátane Alicante, Almerie, Astúrie, Badajozu, Burgosu, Cáceresu, Cádizu, Katalánska, Córdoby, Huescy, Málagy, Sevilly, Toleda a Valladolidu. Všetci sa ukázali byť prevažne židovského pôvodu. Genetická archeológia odhalila, že majú starovekých kanaánskych predkov a predkov pochovaných na židovskom cintoríne v Erfurte v Nemecku (11. – 13. storočie) a na židovskom cintoríne v Norwichi v Anglicku (11. – 13. storočie).

Starostlivá analýza bežných španielskych cigánskych priezvisk odhaľuje, že všetky sa nachádzajú v sefardskej databáze Genie Milgromovej ako sefardské priezviská. V súčasnosti sledujeme štyri španielske cigánske rodiny so sefardskými priezviskami až k ľuďom súdeným

inkvizícií. Je možné, že sú halachicky židovskí (židovskí v súlade s torahovým zákonom), ako aj geneticky židovskí!

Očakávame, že projekt dokončíme a zverejníme v roku 2025. Sledujte nás, pretože budeme zverejňovať ďalšie zistenia o tejto novej skupine kryptožidov v *HaLapid!* 📧

Jemenskí Židia

Jemenskí Židia cestujú do Kochi v Indii

Indickí Židia